

До 80-річчя Івана Миколайчука

Забутий предок
чи сучасна людина?

Данило Тютюнник

Іван Миколайчук у фільмі «Тіні забутих предків».
Режисер Сергій Параджанов. Кіностудія ім. О. Довженка, 1965.
Сайт Івана Миколайчука – <http://www.mykolaichuk.info/>

Саме з ролі Івана Палійчука у фільмі «Тіні забутих предків» почався акторський шлях Івана Миколайчука. Тим дивовижніші збіги між актором та його персонажем: обидвох звуть Іван, обидва народились у селі в багатодітній сім'ї, як Іван Палійчук покинув село і пішов на заробітки, так і Миколайчук поїхав з рідного села до великого міста, щоб навчатися і стати актором. Справді, він чудово підходив на роль свого персонажа.

Однак Іван Палійчук, як в оригінальній повісті Михайла Коцюбинського, так і в знятому пів сторіччя по тому фільмі Сергія Параджанова, – це саме «забутий предок», людина з минулого, разом із притаманними їй характером та віруваннями. Відлюдник, якому важко спілкуватися зі своїми сучасниками, який віддає перевагу заворожливій красі природи, шуму лісів та оточенню химерних істот з давніх міфів та переказів перед гомоном застілля та присутністю інших людей. «Людина, що народилася запізно». Тоді як Іван Миколайчук – студент Київського інституту театального мистецтва імені І. Карпенка-Карого, представник найсучаснішого прошарку населення. Саме студентство завжди йшло в авангарді людського суспільства з точки зору найновітнішого погляду на світ. І ось цілком сучасній людині потрібно зіграти людину з далекого минулого. Непросте завдання, однак актор зумів передати характер персонажа.

Не останню роль у цьому зіграло дитинство молодого актора. Як уже згадувалося, народився і ріс він у селі, з усіма особливостями сільського побуту. Тож уклад життя родини персонажа та загалом традиції гуцульського села не були для нього чимось новим та незнайомим. А чого варта ця історія: коли Іванів наставник Віктор Івченко привів свого студента на кіностудію імені Олександра Довженка, аби його, молодого й талановитого, взяли на роль у фільмі «Тіні забутих предків», Сергій Параджанов з поваги до свого друга Івченка погодився прослухати хлопця, попередньо попросивши оператора, щоб той не заряджав плівки. Миколайчук, прочитавши відведений йому монолог, що був частиною епізоду різдвяного свята, помолився Богу, опісля перехрестившись, і тим самим неймовірно вразив оператора Юрія Ілленка, щойно той зрозумів, що перед ним студент театального інституту, пробу котрого режи-

сер наказав йому не записувати, молився насправді. Після такого просто не можна було проігнорувати молодий талант. Так, за легендою, Іван Миколайчук здобув свою першу з тридцяти чотирьох ролей у кіно. Як потім про цю ситуацію писав сам Сергій Параджанов, згадуючи кінопробу Миколайчука: «Я не чекав чогось особливого, тому доручив Ілленку провести зйомки і пішов з павільйону. Через кілька хвилин мене наздогнав збуджений Юрко: «Сергію Йосиповичу! Поверніться! Це щось неймовірне! Щось нелюдське! Щось за межами розуміння й сприйняття!»

Злякавшись, що я пішов, Іван побілів, йому здалося, що він мені не сподобався (так признавався актор опісля), і в ньому ніби щось прорвалося. Він зачарував нас. Юний, страшенно схвилований, він світився дивовижним світлом. Така чистота, така пристрасність, така емоційність вихлюпувалися з нього, що ми були приголомшені, забули про все, навіть про те, що вже затверджений інший актор».

Іван Миколайчук отримав роль Івана Палійчука, відобразивши в ньому новий, кінематографічний погляд на персонажа. Порівнюючи Палійчука з фільму та Палійчука з книги, можна помітити, здавалося б, незначні відмінності між ними, які роблять першого «сучаснішим предком». Однак, це аж ніяк не вадить фільму, навпаки. Між повістю та її екранізацією минуло трохи більше п'ятдесяти років. Новий Іван Палійчук – це той, хто був би «сучасною людиною» за часів написання Коцюбинським повісті, однак з плином часу сам став забутим предком у новому світі, коли про мавок та чужастрів уже майже забули.

І на питання, ким усе-таки є Іван Палійчук – забутим предком чи сучасною людиною, можна відповісти: «І тим, і тим». Усе залежить від того, з якого часу та під яким кутом на це подивитися. Але що він являє собою, незалежно від точки зору, – то це приклад плінності часу, зміни поколінь людей, зміни самих людей. Завжди є сучасні люди, що йдуть у ногу з прогресом, і ті, хто за ним не встигає, кому легше жити за заповітами своїх предків, та ще більш древні, забуті предки, про існування та життя яких вже ніхто в світі й не згадає.

І тим цінніший внесок актора, що зумів передати це на екрані, розкрити всю сутність свого персонажа. Актора, що, будучи сучасною людиною, зумів зіграти предка.